Stručni rad

Mogućnosti komunikacije nagluhih i gluhih osoba

Sonja Iža

Ivana Šarić Nađ

Eva Sremac

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku

Sažetak

Ovaj rad bavi se komunikacijom s gluhim i nagluhim osobama, s naglaskom na važnost prilagodbe komunikacijskih postupaka njihovim individualnim potrebama. Osobe s oštećenjem sluha čine izrazito heterogenu skupinu, pri čemu se njihove komunikacijske mogućnosti razlikuju ovisno o stupnju i vremenu nastanka oštećenja, jezičnom okruženju, dostupnosti slušnih pomagala te pripadnosti zajednici Gluhih. U radu se ističe važnost pravilne terminologije, razlikovanje medicinskog i sociokulturnog pristupa gluhoći te poštivanje osobnog identiteta pojedinca. Posebna pozornost posvećena je osnovnim uvjetima učinkovite komunikacije, poput uspostavljanja vizualnog kontakta, odgovarajućeg osvjetljenja, jasnog govora, smanjenja pozadinske buke i primjene neverbalnih znakova. Obrađuju se i verbalni i neverbalni oblici sporazumijevanja, načini privlačenja pažnje, bonton u izravnom kontaktu te uloga slušnih pomagala, asistivne tehnologije i tumača znakovnog jezika. Hrvatski znakovni jezik prikazan je kao samostalan jezik i važan dio kulturnog identiteta Gluhih. Zaključno se naglašava da komunikacijska pristupačnost nije samo tehničko ili zdravstveno pitanje, već važan preduvjet ravnopravnog sudjelovanja osoba s oštećenjem sluha u društvu.

Ključne riječi: oštećenje sluha, gluhe osobe, nagluhe osobe, komunikacija, hrvatski znakovni jezik, pristupačnost

1.Uvod

Komunikacija je sastavni dio ljudske prirode te je prisutna od samoga početka života [12]. Filozof Karl Jaspers čak ju smatra i temeljem egzistencije, a ne samo sredstvom razmjene informacija. Ističe da komunikacija čovjeku omogućava samospoznaju te ju naziva putem prema istini. [32] S obzirom da je to osnovna ljudska djelatnost, preduvjet je i za društveni život te ostvarivanje odnosa. Međutim, u praksi se često javljaju komunikacijske barijere koje proizlaze iz percepcijskih i jezičnih razlika. Oštećenje sluha jedan je od najznačajnijih uzroka takvih poteškoća u razmjeni informacija jer su nužne specifične prilagodbe kako bi se osigurala funkcionalna interakcija. Važnost ove teme očituje se u činjenici da, prema podacima iz 2025. godine, u Republici Hrvatskoj živi 21.429 osoba s oštećenjem sluha. (Hrvatski zavod za javno zdravstvo [HZJZ], 2025). S obzirom na to da su gluhe i nagluhe osobe izrazito heterogena skupina, fokus ovog rada usmjeren je na specifične oblike i tehnike komunikacije koji uvažavaju različitost njihovih potreba. Pažnja se pridaje pravilnom terminološkom okviru kroz uporabu „people-first" jezika u kontekstu osoba s oštećenjem sluha, bontonu u izravnom kontaktu te prilagodbi fizičkog okruženja kako bi se omogućilo nesmetano „slušanje očima". Također, važna je i uloga tumača znakovnog jezika te suvremeni standardi digitalne pristupačnosti koji postaju neizostavan dio inkluzivnog društva. Cilj rada je pružiti sveobuhvatan uvid u različite mogućnosti komunikacije s gluhim i nagluhim osobama, od osnovnih pravila bontonu i tehnika govora, do primjene asistivne tehnologije i zakonskih standarda pristupačnosti sadržaja.

2.Heterogenost osoba s oštećenjem sluha i važnost terminologije

Osobe s oštećenjem sluha čine izrazito raznoliku skupinu čije se komunikacijske potrebe i načini izražavanja razlikuju ovisno o stupnju oštećenja (od blage nagluhosti do teško nagluhih), vremenu njegova nastanka (prelingvalno ili postlingvalno), socijalnom i jezičnom okruženju te dostupnosti slušnih pomagala i komunikacijskih sustava [8]. Prema stupnju oštećenja sluha razlikujemo gluhe i nagluhe osobe. Prema Zakonu o hrvatskom registru osoba s invaliditetom (2001), gluhoćom se smatra gubitak sluha u govornim frekvencijama (500 do 4000Hz) većim od 81 dB, dok je nagluha ona osoba čije je oštećenje sluha od 25 do 80 dB.

Upotreba ispravne terminologije u području oštećenja sluha ima važnu ulogu u oblikovanju društvenih stavova i ostvarivanju prava osoba s invaliditetom. U službenoj i stručnoj komunikaciji često se primjenjuje tzv. pristup usmjeren na osobu (eng. *person-first*) (npr. *osoba s oštećenjem sluha*), kojim se naglašava da invaliditet predstavlja samo jedno od obilježja osobe. Međutim, unutar zajednice Gluhih često je prisutan i pristup koji u fokus stavlja identitet (eng. *identity-first*) (npr. *gluha osoba*). U tom se kontekstu gluhoća ne promatra isključivo kao medicinsko stanje, već kao sastavni dio kulturnog i jezičnog identiteta [4]. Stoga se izbor korištene terminologije ne može promatrati univerzalno, već ovisi o pojedincu i kontekstu u kojem se on nalazi.

U literaturi se ističe i razlika u pisanju pojmova *Gluh* i *gluh*, koja odražava različite pristupe gluhoći. Pojam *Gluh* odnosi se na pripadnike zajednice Gluhih koji dijele zajednički jezik (znakovni jezik) i kulturu te se identificiraju kao jezična i kulturna manjina [4]. U tom se okviru gluhoća ne doživljava kao nedostatak, već kao legitimna različitost. S druge strane, pojam *gluh* označava medicinsko stanje gubitka sluha, bez nužne identifikacije s kulturom Gluhih [14]. Ova razlika upućuje na postojanje

medicinskog i sociokulturnog modela razumijevanja gluhoće. Uporaba odgovarajuće terminologije važna je i za smanjenje stigmatizacije gluhih i nagluhih osoba. Primjerice, zastarjeli termin „gluhonijemi" smatra se neprimjerenim jer netočno upućuje na nemogućnost govora, iako većina gluhih osoba ima očuvane govorne organe [8].

Unutar zajednice osoba s oštećenjem sluha razlikuju se i specifične podskupine. CODA (eng. Children of Deaf Adults) označava čujuću djecu gluhih roditelja koja često odrastaju dvojezično te imaju važnu ulogu u povezivanju zajednice Gluhih i čujuće populacije (eng. Talking Hands, n.d.). Kasno oglušene osobe čine skupinu koja je sluh izgubila nakon usvajanja govornog jezika, zbog čega njihove komunikacijske potrebe uključuju veći oslonac na govor i rehabilitacijske postupke [18]. Posebnu skupinu čine i gluhoslijepe osobe, koje zbog istodobnog oštećenja vida i sluha koriste specifične komunikacijske sustave, poput taktilnog znakovnog jezika.

Pravni okvir u Republici Hrvatskoj dodatno potvrđuje važnost jezične raznolikosti. Zakon o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba u RH (2015) priznaje hrvatski znakovni jezik kao samostalan jezik s vlastitom strukturom te jamči pravo na njegovu uporabu. Važno je razlikovati nekoliko komunikacijskih sustava:

- **Hrvatski znakovni jezik (HZJ)** – prirodni jezik s vlastitim gramatičkim pravilima, neovisan o govornom jeziku
- **Znakovani govorni jezik** – sustav koji prati strukturu govornog jezika i koristi se u obrazovanju i rehabilitaciji
- **Komunikacijski posrednik** – stručna osoba koja omogućuje pristupačnu komunikaciju u skladu s potrebama korisnika

Važnost primjene odgovarajuće terminologije i komunikacijskih praksi potvrđuju i demografski podaci kroz koje uočavamo broj osoba s oštećenjem sluha u našem društvu. Tako je prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, u 2025. godini evidentirana 21.429 osoba s oštećenjem sluha te 59.824 osoba s oštećenjem govorno-glasovne komunikacije (HZJZ, 2025). U usporedbi s 2020. godinom vidljiv je porast broja osoba s oštećenjem sluha i komunikacijskim teškoćama za 26.792 osoba (HZJZ, 2020). Ovi podaci ukazuju na značajan udio populacije čija kvaliteta života i društvena uključenost uvelike ovise o razini razvijenosti inkluzivnih komunikacijskih praksi i primjeni odgovarajuće terminologije.

3.Osnovni uvjeti za učinkovitu komunikaciju s osobama s oštećenjem sluha

Uspješna izravna komunikacija s osobama s oštećenjem sluha temelji se na osiguravanju optimalnih vizualnih uvjeta, budući da se razumijevanje poruke u velikoj mjeri oslanja na vizualnu percepciju, uključujući očitavanje govora (čitanje s usana), mimiku i neverbalne znakove (Savez gluhih i nagluhih grada Zagreba [SGING], n.d.). U tom se kontekstu često naglašava da osobe s oštećenjem sluha informacije primarno „percipiraju vizualno", što ukazuje na potrebu prilagodbe komunikacijskog okruženja. Jedan od ključnih preduvjeta učinkovite komunikacije jest odgovarajuće osvjetljenje lica govornika. Sukladno preporuci Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih (2012) sugovornik treba biti postavljen tako da mu je lice jasno osvijetljeno i okrenuto prema izvoru svjetlosti, čime se omogućuje nesmetano praćenje artikulacije i izraza lica. Suprotno tome, stajanje leđima prema izvoru svjetlosti stvara sjenu koja može

značajno otežati razumijevanje poruke. Za uspješno očitavanje govora važno je da su usta govornika jasno vidljiva i nesmetana. To podrazumijeva izbjegavanje prekrivanja usta rukama, govorenja s predmetima u ustima ili drugih radnji koje ometaju vidljivost artikulacije. Također, pretjerano kretanje tijekom govora može otežati praćenje vizualnih informacija i smanjiti učinkovitost komunikacije (Hrvatski savez gluhih i nagluhih, 2012). Važno je naglasiti da je čitanje govora s usana kognitivno zahtjevan proces koji zahtijeva visoku razinu koncentracije. Razumijevanje se ne temelji isključivo na vizualnim informacijama, već i na kontekstu, prethodnom znanju i situacijskim čimbenicima. Stoga je preporučljivo komunikaciju započeti tek nakon uspostavljanja vizualnog kontakta te prilagoditi tempo govora, jasnoću izgovora i strukturu poruke. Položaj tijela i prostorna udaljenost također imaju važnu ulogu u kvaliteti komunikacije. Preporučuje se razgovor na udaljenosti od približno jednog do dva metra, uz postavljanje lica govornika u razinu očiju osobe s oštećenjem sluha.

Važnost prilagodbe komunikacije dodatno je prepoznata i u pravnom okviru Republike Hrvatske. Prema Zakonu o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba, osobama s oštećenjem sluha zajamčeno je pravo na korištenje komunikacijskih sustava koji odgovaraju njihovim individualnim potrebama, uključujući pravo na informiranje i pristup komunikaciji u različitim društvenim kontekstima (Zakon o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba u Republici Hrvatskoj, 2015). Ovaj zakon naglašava važnost prilagodbe komunikacije kao preduvjeta za ravnopravno sudjelovanje u društvu.

4.Tehnike verbalnog i neverbalnog sporazumijevanja

Mozak većinu informacija prima putem vida, dok ostala osjetila također imaju važnu ulogu u percepciji okoline. Sukladno tome, ljudi često više vjeruju onome što vide nego onome što čuju [19]. Upravo zbog različitih načina primanja i prijenosa informacija komunikacija se najčešće dijeli na verbalnu i neverbalnu, pri čemu verbalna uglavnom uključuje auditivno opažene, a neverbalna vizualno opažene signale pošiljatelja. Riječ se najčešće izražava govorom, zbog čega se pojmovi „govor" i „verbalno" često pogrešno poistovjećuju. Međutim, budući da je i pisani jezik oblik verbalne komunikacije, verbalnom se smatra svaka informacija izražena nekim jezičnim kodom, bilo govorenim, pisanim ili znakovnim jezikom [28]. Verbalna komunikacija predstavlja oblik komunikacije koji se ostvaruje uporabom riječi [40]. U njezine oblike ubrajaju se pisanje, čitanje, slušanje i govorenje. Posebno se ističe važnost čitanja u procesu učenja, iako ljudi svoje sposobnosti čitanja često ne iskorištavaju u potpunosti [27]. Prema Pejić Bach i Jaković (2014), verbalna komunikacija poznata je i kao usmena komunikacija te se dijeli na formalne razgovore, formalne diskusije u grupama i neformalne razgovore. Kada je sposobnost izražavanja i razumijevanja poruka narušena, dolazi do poteškoća u verbalnoj komunikaciji. Komunikacijske poteškoće uzrokovane oštećenjem sluha neposredno se odražavaju na kvalitetu života osobe. One mogu uzrokovati promjene u emocionalnom i socijalnom razvoju te značajno utjecati na svakodnevni život pojedinca. Također je poznato da je sluh od presudne važnosti za razvoj govora i jezika, kao i za komunikaciju i učenje [29]. Nagluhe osobe se najčešće koriste verbalnom komunikacijom uz pomoć slušnih aparata ili drugih tehničkih pomagala. Njihov je primarni jezik govorni jezik, dok znakovni jezik mogu usvojiti ovisno o potrebi, želji ili životnim okolnostima. Takve osobe često imaju bolje mogućnosti obrazovanja kroz integraciju, što im može omogućiti šire profesionalne prilike i lakše uključivanje u društvenu sredinu. Gluhe osobe se primarno koriste znakovnim jezikom, koji za njih predstavlja prvi jezik. U ovu skupinu često se ubrajaju i teško nagluhe osobe s oštećenjem sluha iznad 70 Db osobito ako tijekom habilitacije nisu uspjele razviti funkcionalno slušanje i govor. Kod njih se znakovni jezik često prepoznaje kao najprikladniji oblik komunikacije te se usvaja prirodnim putem, slično kao što čujuća djeca usvajaju govorni jezik [9]. Važnost okoline posebno se očituje u ranom usvajanju jezika. Gluho dijete u obiteljima gluhih roditelja znakovni jezik prirodno usvaja kroz svakodnevne interakcije u obiteljskom okruženju [16] [20] [22] Osobe oštećena sluha najčešće koriste govornim jezikom ili istovremeno govornim i znakovnim jezikom. Osobe koje imaju čujući identitet pretežno komuniciraju govorom, dok se osobe s gluhim, dvokulturnim ili marginalnim identitetom u obiteljskom okruženju služe i govornim i znakovnim jezikom. Samo znakovni jezik koristi manji broj osoba, uglavnom onih kod kojih je prisutan gluhi ili dvokulturni identitet [23]. Uz verbalnu komunikaciju, značajnu ulogu ima i neverbalna komunikacija. Iako se najveći dio informacija prenosi verbalnom komunikacijom, važnost neverbalne komunikacije u svakodnevnom se životu često zanemaruje, premda se znatan dio svakodnevnih interakcija odvija upravo na neverbalnoj razini [15]. Prema najjednostavnijoj definiciji, neverbalna komunikacija predstavlja „komunikaciju bez riječi" [15]. Ona se najčešće ne odvija kao svjesna aktivnost, već nastaje spontano. U situacijama kada su verbalna i neverbalna poruka međusobno neusklađene, veće povjerenje pridaje se neverbalnoj komunikaciji te se ljudi na nju češće oslanjaju [7]. Najveći dio komunikacije odvija se neverbalnim putem i to oko 78%. Glas, ton i dikcija sudjeluju s približno 13%, dok se samo 9% komunikacije odnosi na sam verbalni sadržaj poruke (Arnaut, 2013). Jedan od važnih oblika neverbalne komunikacije jesu geste koje nisu tek dodatak govoru,

nego njegov neodvojivi dio. One se pojavljuju istodobno s govorom te su s njime sadržajno i vremenski usklađene. Prema istraživanjima, čak je 90 % izgovorenih riječi u opisnom diskursu praćeno gestama [21]. Za bolje razumijevanje u komunikaciji važno je koristiti izraze lica te jasno oblikovati riječi usnama tijekom govora. Kako je na usnama moguće prepoznati tek oko 30% glasova, praćenje govora isključivo očitavanjem s usana vrlo je zahtjevno i zamorno. Zbog toga očitavanje s usana može biti korisna podrška u razumijevanju, ali nije dostatno za uspješnu komunikaciju [35].

5.Načini privlačenja pažnje i bonton

Kontakt očima otkriva naše raspoloženje, stav i naklonost prema drugima te nam pomaže da bolje razumijemo poruku koju nam sugovornik šalje (Bratanić, 2007). Upravo zbog toga, tijekom komunikacije s gluhom ili nagluhom osobom potrebno je voditi računa o nekoliko važnih aspekata. Razgovor bi se trebao odvijati u dobro osvijetljenom prostoru, pri čemu govornik treba biti okrenut licem prema svjetlu. Prije započinjanja razgovora potrebno je privući pažnju osobe, primjerice blagim dodirom po ramenu, te lice usmjeriti prema njoj kako bi prepoznala da joj se obraćamo. Za vrijeme komunikacije ne preporučuje se vikati, glavu je poželjno držati mirno, a razgovor voditi podalje od izvora buke. Jednako je važno izgraditi odnos povjerenja te odabrati oblik komunikacije koji osobi u tom trenutku najviše odgovara, poput pisanja, ručne abecede, čitanja s usana ili nekog drugog načina sporazumijevanja [3] [13]. Uz navedeno, preporučuje se primjena dodatnih komunikacijskih strategija koje olakšavaju međusobno razumijevanje. Potrebno je stajati izravno ispred sugovornika, govoriti jasno, razgovijetno i prirodnim tempom, bez vikanja i pretjeranih pokreta usnama. Korisno je smanjiti pozadinsku buku te po potrebi usporiti govor i raditi kraće stanke između rečenica. Ako osoba ne razumije određenu riječ ili frazu, bolje je poruku izreći na drugačiji način nego ju samo ponavljati. Važne informacije, poput vremena, mjesta ili telefonskih brojeva, poželjno je ponoviti ili dati u pisanom obliku. Tijekom razgovora potrebno je pratiti reakcije sugovornika i provjeriti je li poruka pravilno shvaćena. Kao dodatna pomoć osmišljene su i komunikacijske kartice koje omogućuju bržu i jednostavniju komunikaciju s gluhim i nagluhim pacijentima. Kartice sadrže crteže, objašnjenja i prikaze zdravstvenih tegoba, čime olakšavaju sporazumijevanje u situacijama kada zdravstveni djelatnici ne poznaju znakovni jezik te omogućuju učinkovitije i jednostavnije uzimanje anamneze [24]. Unatoč navedenim mogućnostima prilagodbe komunikacije, osobe oštećena sluha i dalje se često susreću s brojnim izazovima u svakodnevnim socijalnim odnosima. Površni razgovori i osjećaj neispunjenosti kod pojedinaca često su posljedica komunikacijskih prepreka i pojednostavljene komunikacije. Problem predstavlja i manjak osviještenosti čujućih vršnjaka o teškoćama s kojima se suočavaju njihovi vršnjaci s oštećenjem sluha [31] [2].

6.Slušna pomagala i uloga tumača u komunikaciji

Suvremena tehnološka rješenja i profesionalna podrška tumača ključni su čimbenici koji gluhim i nagluhim osobama omogućuju ravnopravno sudjelovanje u društvenom životu te pristup informacijama i komunikaciji (Dulčić i Kondić, 2002; Ivšac Pavliša, 2015). U tom kontekstu posebno mjesto zauzimaju različita slušna i komunikacijska pomagala koja pridonose svakodnevnom funkcioniranju osoba oštećena sluha. Najvažniju podršku nagluhim osobama pružaju suvremena digitalna slušna pomagala koja pojačavaju govorni signal i prilagođavaju se individualnom audiogramu korisnika

[8]. Osim klasičnih zaušnih pomagala, koja su prikladna za različite stupnjeve oštećenja sluha, koriste se i kanalna pomagala, koja se smještaju unutar zvukovoda te omogućuju diskretniju uporabu [33]. Osobe oštećena sluha koriste različita slušna pomagala kako bi poboljšale komunikaciju i svakodnevno funkcioniranje. Uz klasična slušna pomagala, danas sve veći broj djece i odraslih koristi i suvremena, tehnološki napredna pomagala poput kohlearnih implantata [5]. Za osobe s težim oštećenjima sluha kojima konvencionalna slušna pomagala nisu dostatna razvijeni su složeniji sustavi, poput kohlearnih implantata, koji električnom stimulacijom izravno podražuju slušni živac, zaobilazeći oštećene dijelove unutarnjeg uha (Ivšac Pavliša, 2015). Također, koriste se i sustavi temeljeni na koštanoj vodljivosti, koji omogućuju prijenos zvuka putem kostiju lubanje, čime se zaobilaze oštećenja vanjskog ili srednjeg uha [8]. U zahtjevnijim slušnim uvjetima primjenjuju se dodatni sustavi potpore, poput FM sustava koji omogućuju izravan prijenos govora s govornika na slušni aparat te induktivnih petlji koje zvuk pretvaraju u magnetsko polje i prenose ga putem slušnih pomagala (Ivšac Pavliša, 2015). U Republici Hrvatskoj osiguravanje pristupačnosti javnih prostora, uključujući tehnička rješenja za osobe s invaliditetom, uređeno je zakonskim propisima koji naglašavaju obvezu uklanjanja komunikacijskih barijera (Zakon o suzbijanju diskriminacije, 2008; Zakon o gradnji, 2025). Osim tehnoloških rješenja, važan oblik komunikacijske pristupačnosti predstavlja i uporaba znakovnog jezika. Za mnoge gluhe osobe hrvatski znakovni jezik (HZJ) predstavlja materinji jezik i temelj njihova kulturnog identiteta [4]. Riječ je o prirodnom jeziku koji je gramatički neovisan o govornom jeziku te se temelji na vizuospacijalnom modalitetu. Specifičnost znakovnih jezika očituje se u njihovoj višekanalnosti, pri čemu se značenje prenosi istovremeno pokretima ruku, položajem tijela, orijentacijom u prostoru te mimikom lica. Posebno važnu ulogu ima tzv. facijalna gramatika, odnosno izrazi lica i pokreti obrva koji nose gramatičke funkcije, poput označavanja pitanja ili naglašavanja značenja [4] [25]. Zahvaljujući istodobnoj uporabi više komunikacijskih kanala, znakovni jezici omogućuju učinkovitu i brzu razmjenu informacija, usporedivu s govornim jezicima [18]. U Republici Hrvatskoj hrvatski znakovni jezik službeno je priznat kao samostalan jezik Zakonom o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba u RH (2015), čime se dodatno potvrđuje njegova važnost u osiguravanju komunikacijske pristupačnosti.

7.Zaključak

Zaključno, osobe oštećenjem sluha čine vrlo heterogenu skupinu zbog različitosti svojih potreba koje ovise o stupnju oštećenja, vremenu njegova nastanka te okruženju u kojem žive. Upravo zato je ključno razlikovati medicinski oblik koji gluhoću smatra kao nedostatak, od socio-kulturološkog modela koji naglasak stavlja na identitet i pripadnost zajednici. Takav pristup omogućuje bolje razumijevanje i poštivanje različitih iskustava osoba s oštećenjem sluha. Pravilna terminologija je također vrlo važan aspekt jer korištenjem pravih izraza iskazujemo poštovanje prema dostojanstvu pojedinca. Trebali bismo koristiti izraze poput „nagluha osoba“ ili „gluha osoba“, a zastarjele i neprimjerene izraze, stoga izbjegavati. Osim toga, važno je uvažiti i osobni izbor identiteta, što se vidi i u razlikovanju pojmova „Gluh“ i „gluh“. Suvremena tehnologija značajno je unaprijedila kvalitetu života osoba s oštećenjem sluha. Raznolikost sllušnih pomagala i asistivnih sustava olakšava svakodnevnu komunikaciju, ali sama tehnologija nije dovoljna ako ne postoji i sustavna podrška u društvu. U tom smislu, posebno se ističe važnost Hrvatskog znakovnog jezika, koji je priznat kao samostalan jezik te je ključan za ostvarivanje prava na komunikaciju i pristup informacijama. Nadalje, inkluzivno obrazovanje i rana intervencija imaju veliku ulogu u razvoju djece s oštećenjem sluha. Prilagođeni pristupi u nastavi omogućuju djeci da razviju svoje potencijale i ravnopravno sudjeluju u obrazovnom sustavu. Slično tome, u području zapošljavanja važnu ulogu imaju zakonske mjere i profesionalna rehabilitacija, koje doprinose većoj uključenosti na tržištu rada i jačanju samostalnosti. Na temelju svega navedenog može se zaključiti da integracija osoba s oštećenjem sluha nije samo pitanje zdravstvene skrbi, već šire društveno pitanje. Potrebno je konstantno raditi na uklanjanju komunikacijskih i društvenih barijera te osigurati pravo na jezik, obrazovanje i rad. Smatramo da društvo koje prepoznaje i uvažava ove potrebe postaje pravednije i otvorenije, jer upravo različitosti doprinose njegovu razvoju i kvaliteti života svih njegovih članova.

8.Literatura

[1.] Arnaut A. Neverbalna komunikacija. Zenica: Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici; 2013.
[2.] Bat-Chava Y, Deignan E. Peer relationships of children with cochlear implants. J Deaf Stud Deaf Educ. 2001;6(3):186-199. doi:10.1093/deafed/6.3.186.
[3.] Bradarić-Jončić S. Manualna komunikacija osoba oštećena sluha. Hrvat Rev Rehabil Istraž. 2000;36:123-136. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/file/148470
[4.] Bradarić-Jončić S. Hrvatski znakovni jezik i kultura gluhih. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada; 2016.
[5.] Bradarić-Jončić S, Mohr R. Uvod u problematiku oštećenja sluha. Vjesn Bibl Hrv. 2010;53(2). Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/80986
[6.] Bratanić M. Susreti u nastavi: Mikropedagoški pristup. Zagreb: Školska knjiga; 2007.
[7.] Burić Moskaljov M. Poruke bez riječi: Umijeće neverbalnog komuniciranja. Zagreb: TIM press; 2014.
[8.] Dulčić A, Kondić Lj. Djeca oštećena sluha. Zagreb: Školska knjiga; 2002.
[9.] Herega D. Različiti pristupi u sustavu potpore u visokom obrazovanju za gluhe i nagluhe studente. JAHR Eur J Bioeth. 2014;5(1):35-42. Dostupno na: https://ojs.srce.hr/jahr/article/view/16443/8896
[10.] Hrvatski savez gluhih i nagluhih. Komunikacija nije samo informacija već zajedništvo i sudjelovanje [Internet]. 2012 [citirano 2026 Jul 31]. Dostupno na: https://sginzg.hr/komunikacija-gluhih-i-nagluhih-osoba/
[11.] Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj [Internet]. Zagreb: HZJZ; 2020 [citirano 2026 Jul 31]. Dostupno na: https://www.hzjz.hr/tag/izvjesce-o-osobama-s-invaliditetom/
[12.] Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj [Internet]. Zagreb: HZJZ; 2025 [citirano 2026 Jul 31]. Dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2025/10/Bilten_-_ROI_2025..pdf
[13.] Igrec M. I ruke mogu govoriti. 1. izd. Čakovec: Udruga gluhih i nagluhih Međimurske županije; 2015.
[14.] Kavčić D, Gotovac N. Pravilno nazivlje u zajednici gluhih. Hrvat Jezik. 2021;8(4):9-12. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/268165
[15.] Knapp ML, Hall JA. Neverbalna komunikacija u ljudskoj interakciji. Jastrebarsko: Naklada Slap; 2010.
[16.] LaSasso CJ, Metzger MA. An alternate route for preparing deaf children for BiBi programs: The home language as L1 and cued speech for conveying traditionally spoken languages. J Deaf Stud Deaf Educ. 1998;3(4):265-289. doi:10.1093/oxfordjournals.deafed.a014356.
[17.] Ljubešić M, Cepanec M. Rana komunikacija: U čemu je tajna? Logopedija. 2012;3(1):35-45. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/123819
[18.] Marschark M, Spencer PE, editors. The Oxford handbook of deaf studies. Oxford: Oxford University Press; 2010.
[19.] Marušić S, Pavletić Z, Ptiček R. Razvoj komunikacijskih vještina: Teorijski modul [Internet]. [citirano 2026 Jul 31]. Dostupno na: https://www.academia.edu/11357245/Razvoj_komunikacijskih_vje%C5%A1tina

[20.] Maxwell-McCaw DL, Zea MC. The Deaf Acculturation Scale (DAS): Development and validation of a 58-item measure. J Deaf Stud Deaf Educ. 2011;16(3):325-342. doi:10.1093/deafed/enq061.
[21.] McNeill D. Gesture and thought. Chicago: University of Chicago Press; 2005.
[22.] Möhr Nemčić R. Odrednice i korelati kulturnog identiteta gluhih u Hrvatskoj [doktorska disertacija]. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; 2015.
[23.] Möhr Nemčić R. Pregled relevantnih odrednica kulturnog identiteta gluhih. Logopedija. 2016;6(2):46-52. doi:10.31299/log.6.2.1.
[24.] Müller G, Milković M. Logoped – nastavnik u medicinskoj školi. U: 5. kongres hrvatskih logopeda: Multidisciplinarnost u području logopedske znanosti i prakse. Zagreb; 2015. str. 119. Dostupno na: https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-skup/691354
[25.] Padden C, Humphries T. Deaf in America. Cambridge (MA): Harvard University Press; 1988.
[26.] Pejić Bach M, Janković B. Komunikacijsko-prezentacijske vještine. Zagreb: Alka Script; 2014.
[27.] Petar S. Osnove uspješne komunikacije. Zagreb: Euro Hoper; 2004.
[28.] Radošević T, Milković M. Gesta, znak, znakovni jezik – što je što? U: Zbornik sažetaka 6. kongres hrvatskih logopeda s međunarodnim sudjelovanjem. Zagreb; 2022. str. 123-124. Dostupno na: https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-skup/716652
[29.] Ryan C, Kushalnagar P. Towards health equity: Deaf adults' engagement in social e-health activities and e-communication with health care providers. J Health Commun. 2018;23(9):836-841. doi:10.1080/10810730.2018.1527875.
[30.] Savez gluhih i nagluhih grada Zagreba. Načini ostvarivanja primjerenog kontakta s gluhim i nagluhim osobama [Internet]. [citirano 2026 Jul 31]. Dostupno na: https://sginzg.hr/nacini-ostvarivanja-primjerenog-kontakta-s-gluhim-i-nagluhim-osobama/
[31.] Stinson M, Antia S. Considerations in educating deaf and hard-of-hearing students in inclusive settings. J Deaf Stud Deaf Educ. 1999;4(3):163-175. doi:10.1093/deafed/4.3.163.
[32.] Šadić R. Komunikacija kao izvor egzistencije. Logos. 2013;1(1):45-53. Dostupno na: https://www.academia.edu/download/30964224/Rusmir_Sadic_-_Communication_as_a_source_of_existence.pdf
[33.] Škarić I. Fonetika hrvatskoga književnog jezika. Zagreb: Školska knjiga; 1991.
[34.] Talking Hands. Kultura gluhih (Modul 1.4) [Internet]. [citirano 2026 Jul 31]. Dostupno na: https://talking-hands.eu/wp-content/uploads/2024/04/1.4.-Kultura-gluhih.pdf
[35.] Tarczay S, Brabec A, Čehić G, Čulina M, Jakopović A, Lugarić D, et al. Znak po znak 1: Udžbenik za učenje Hrvatskog znakovnog jezika. Zagreb: Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba Dodir; 2006.
[36.] Zakon o gradnji. Narodne novine. 2025;155/25. Dostupno na: https://www.zakon.hr/z/690/zakon-o-gradnji
[37.] Zakon o hrvatskom registru o osobama s invaliditetom. Narodne novine. 2001;64/2001. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_07_64_1049.html

[38.] Zakon o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba u Republici Hrvatskoj. Narodne novine. 2015;82/15. Dostupno na: https://www.zakon.hr/z/815/zakon-o-hrvatskom-znakovnom-jeziku-i-ostalim-sustavima-komunikacije-gluhih-i-gluhoslijepih-osoba-u-republici-hrvatskoj

[39.] Zakon o suzbijanju diskriminacije. Narodne novine. 2008;85/08, 112/12. Dostupno na: https://www.zakon.hr/z/490/zakon-o-suzbijanju-diskriminacije

[40.] Zrilić S. Kvaliteta komunikacije i socijalni odnosi u razredu. Pedagogijska istraživanja. 2010;7(2):231-242. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/118096